

ILUMINACIJA IZ HRVOJEVA MISALA. Carigrad, Muzej Topkapi

kojemu se pojavljuje najraniji primjer figuralne iluminacije u našim krajevima. Ostali rukopisi iz istoga vremena, ukrašeni kompliciranim pleternim inicijalima, također su s područja Dalmacije («Liber sequentiarum» i ulomak Svetog pisma u franjevačkom samostanu u Šibeniku; fragment Biblije u dominikanskome samostanu u Dubrovniku). U skriptorijima na jadranskoj obali nastajali su u to vrijeme rukopisi ukrašeni zanimljivim zoomorfnim inicijalima, od kojih se neki nalaze u rukopisima šibenskoga franjevačkoga samostana i u biblioteci dominikanaca u Dubrovniku (spisi pape Grgura). U toj je skupini najzanimljiviji po svojem zoomorfnom ukrasu »Evangelistar« samostana Sv. Nikole u Osoru (sada u Vatikanskoj biblioteci u Rimu), ukrašen viticama na čijim su krajevima pasje glavice i kraj njih ljudski likovi. Inicijalima toga montecassinskoga tipa ukrašen je i zagrebački »Misal Sv. Sabine« (Metropolitana, MR 166), pisan vjerojatno u Dalmaciji u XII. st. Sličnoga su tipa i iz istoga vremena dva rukopisa u riznici splitske katedrale (misal br. 624 Scr. D i evangelistar 625 Scr. C) kojih je dekoracija izvedena u kombinaciji biljnih i zoomorfnih motiva uz ljudske likove (golišavi dječak ant. koncepcije) i životinje, prikazane ponekad u međusobnoj borbi.

U XIII. st. sve se veći broj rukopisa može vezati uz rad dalm. skriptorija u kojima ima biz. utjecaja iz različitih centara. U zadarskome krugu XIV. st. ističu se antifonari i graduali u franjevačkome samostanu u Zadru, bogato ukrašeni velikim inicijalima, minijaturnim prizorima i životinjskom dekoracijom u živim bojama i zlatu. Više rukopisa zagrebačke Metropolitane u vezi je sa skriptorijima S Italije (Bologna, Padova). Pod utjecajem sitnoslikarske škole koja je djelovala uz sveučilište u Bologni nastali su u XIV. st. i neki rukopisi knjižnice kaptol u Trogiru, dominikanaca u Splitu i franjevaca u Šibeniku. Iz poč. XIV. st. sačuvalo se više iluminiranih rukopisa proizašlih iz sjevernofranc. skriptorija («Svečana Biblija zagrebačke katedrale», Metropolitana, MR 159) ili izvedenih pod franc. utjecajem s karakterističnim »drolerijama« na marginama (rukopis Tome Akvinskoga o Aristotelu u knjižnici dubrovačkih dominikanaca; »Zlatna

ILUMINACIJA IZ TROGIRSKOGA EVANDELISTARA, XIII. st. Trogir, riznica katedrale

legenda« Jakoba iz Voragine, 1307, u šibenskome franjevačkome samostanu). U XIV. i XV. st. u Dalmaciji i Istri sve se više javljaju imena domaćih iluminatora (Jakov iz Zadra 1363; Marin Kovačević 1405. i 1412; Marin Ratković 1413. i 1443; I. Okruglić 1453). Djeluje i mnogo iluminatora glag. rukopisa koji iskazuju znatnu slobodu u izvedbi inicijala i figurativnih minijatura. Najraskošnije ukrašen glag. rukopis je »Hrvojev misal« (danas u muzeju Topkapi u Carigradu). Pisao ga je glagoljaš pop Butko oko 1407. po narudžbi splitskoga hercega i bos. vojvode Hrvoja Vukčića Hrvatinića za crkvu Sv. Mihovila u Splitu. Oko 380 inicijala je bogato ukrašeno, a 94 minijature sasvim su osebujne: prikazuju radove tijekom godine i prizore iz Staroga i Novoga zavjeta u živim bojama i zlatu. Glag. rukopise iluminira i Juraj Prenčić iz okolice Nina, koji se obvezuje 1455. da će ispisati starosl. misal; J. Blažević iz Modruša ukrašava u Zadru 1460. misal za Ivana Grisogona. Statut grada Splita iluminirao je 1395. redovnik Mihovil, rukopis »Quadragesimale« ispisao je za franjevački samostan u Šibeniku u prvoj pol. XV. st. Andrija iz Splita, a lijepi glagoljski »Misal« u Vrniku ukrašio je 1456. senjski arhidakon Toma. Jedan od najljepših dalm. rukopisa XV. st. jest »Misal«, koji je nekoć pripadao knjižnici Zmajevićeva seminara u Zadru; u njemu se pojavljuju izraziti renesansni elementi bliski elementima iluminiranih rukopisa s područja Italije. Mlet. utjecaji očituju se u rukopisima zadarskoga i dubrovačkoga franjevačkoga samostana (psaltiri), te u »Statutu Vodnjana« u Istri.

U Zagrebu se u XIV. st. spominju u arhivskoj građi imena nekih slikara kojima se pripisuje i minijatorska djelatnost. Pretpostavlja se da je tu u XV. st. za vrijeme biskupa Osvalda postojala minijatorska škola, kojoj se pripisuju skromne iluminacije rukopisa iz zbirke Metropolitane (misali MR 13, MR 73, MR 133; pet brevijara; nekoliko listova antifonarija; dva lekcionarija, MR 33, MR 118) i Arhiva HAZU (dva misala: D 23, C 59). U nizu kodeksa nastalih u Zagrebu ističu se dva koja se mogu vezati uz djelatnost majstora Johannesa Almanusa. On je potkraj XV. i poč. XVI. st. radio u Zagrebu kao tipični predstavnik kasne sjevernjačke gotike (misal MR 170